

van het leven behoort, den spijt dreven, of het zelfs als uit den boze bestreden, wij er immers niets van dan geest — maar zoo hebben onze gereformeerde vaders niet gecorde-ld.

Die hadden van de Schrift geleerd, dat er een wezen is der dingen, doch ook een vorm, dat beide door God gewild en Gods eigen schepping zijn, en dat het wezen evenzeer den vorm behoeft als de vorm het wezen.

In dat licht zagen ze ook het menschelek leven, en in dat menschelek leven het huwelijk, tegelijk een zuiver rijkste ontplooiing en een zuiver kostelijkste gaven.

Het wezen van dat huwelijk zagen ze overal waar een man en een vrouwziel elkander met de liefde van den éénen voor de éénen, en van de éénen voor den éénen, beminnen — maar wat ze er, zonder meer, nog niet zagen, was de vorm van het huwelijk.

Die vorm kwam, oordeelden ze, eerst, als de innerlijke vereeniging van het voornemen tot een verbintenis voor het leven, voortscheed tot de daad der verbintenis zelve, onder medewerking of bevestiging van al de levenskringen die bij het huwelijk betrokken zijn: ouders, familie, kerk en burgerlijke overheid.

En zoo is het.

Zonder medewerking en sanctieering van al deze partijen kan het onder ons nu eenmaal tot geen formeel en wettelijk huwelijk komen.

En ook in deze dingen heeft een christen te zien zoveel beschikkingen van zijn God. Die verlichtingen die ze hem opleggen, heeft hij als ordinaris Gods te eeren.

Zoo geliden ze, gelukkig ook nog onder de christenen ten onzent.

En daarmee is dan de vraag van P., waar 'tme toeschijnt, beantwoord.

Want, als alle sexuele gemeenschap buiten het huwelijk zonde is voor God, en er van geen huwelijk kan gesproken worden, waar de vorm ervan niet onder medewerking van alle partijen die er bij betrokken zijn, tot stand kwam, dan is ook wel waarlijk alle gemeenschap die tot het huwelijk dwingt, een overtreding van het zevende gebod.

Ook van het 5de ongetwijfeld.

Ook (in de roekeloosheid, waarmee brood en maatschappelijke eere, vooral van de vrouw, in de waagschaal worden gesteld; want wie waarborgt, dat het huwelijk ooit volbroken wordt?) van gebod 6 en gebod 9.

Ook, in het „ongecoördineerd“ begeeren, van gebod 10.

Doch ook, en meer rechtstreeks, van het 7de gebod.

Ik hoop, dat P. door dit antwoord bevredigd zal zijn.

Had misschien iets korter kunnen zijn.

Dat ik wat breed werd, heeft zijn reden hierin, dat P.'s oordeel, naar me meermalen bleek, dat van meerderen is, en dat het niet zelden als een schuld wordt opgeheven over een zonde die met den dag moordender om zich heengrijpt.

Want, men denke het zich toch wel in: als de gemeenschap buiten huwelijk eigenlijk alleen maar ongeoorloofd is, omdat men er door tekort doet aan het gezag dat God over ons stelde — dan bieden duizend handen de middelen aan, om te zorgen dat het gezag geen schade lijdt, en dat de vrome lust zich toch bevredigen kan.

V.

F.

LITERATUUR EN KUNST.

„Gouden Teugels“, door Mevr. A. van Hoogstraten-Schoch.

Ter inleiding op de bespreking van enkele nieuwverschene christelijke romans maakten we in het vorige artikel eenige noodige opmerkingen over de verhouding tusschen christelijke romankunst en christelijk literaire critiek.

Op den grondslag van de daarin gegeven uiteenzetting omtrent aard en doel van die critiek, komen we dan thans tot de behandeling der bedoelde romans zelf. En dan is het eerste boek, dat we bespreken de roman, die van deze alle de meeste bekendheid verkregen heeft: „Gouden Teugels“ van Mevr. A. van Hoogstraten-Schoch¹⁾.

Na alles wat reeds over „Gouden Teugels“ geschreven werd — en we denken hier in 't bijzonder aan de voortreffelijke artikelen van Mevr. H. Kuiper-Van Oordt in „De Heraut“ — behoeven we niet veel meer te zeggen over de bedoeling van dezen roman.

Kort samengevat komt die hierop neer: de Schrijfster wil den strijd aanbinden tegen de teugelloosheid, die kenmerk is van dezen tijd. Teugelloosheid allereerst bij de kinderen, die het ontzag en den eerbied voor de ouders opstanding hebben afgeschied en in allerlei zelfgekozen richtingen hun vreugde zoeken, maar teugelloosheid ook bij de ouders, die hun plicht als opvoeders niet meer verstaan en liever dan de zorg der opvoeding te dragen hun kinderen de vrijheid laten om zelf de gewenschte vrijheid te kunnen genieten. Zij wil dan de gevolgen

van zulke teugelloosheid doen zien voor kinderen en ouders beiden en daartegenover de betekenis doen verstaan, die gelegen is in een krachtig vasthouden van teugels, maar dan zulke, die tot werkelijke vrijheid gewennen: gouden teugels.

Dat zij voor de propaganda van deze gedachte den romanyorm heeft gekozen, vindt ongetwijfeld zijn oorzaak in het feit, dat het in 't bijzonder de moderne roman is, die de teugelloosheid predikt in woord en voorbeeld. Tegenover de vrijheidsverheerlijking, die de tendenz is van vele, om niet te zeggen de meeste nieuwere romans, wil zij stellen het ideaal der betugeling en, om dat te sterker als antithese te doen gevoelen, kleedt zij het in denzelfden vorm en behandelt het ook in een roman.

In deze bedoeling nu, zoowel wat het denkbeeld als wat de verwerkelijking betreft, ligt iets zeer sympathieks. Van de toenemende teugelloosheid bij kinderen en ouders dreigt een groot gevaar, ook voor het christelijk gezin, waarin zich de zuiging van het moderne leven uiteraard ook doet gevoelen — en de moderne roman, met zijn niets-schroomende gedachtenontleding en suggestieve voorstelling van zaken maakt dat gevaar steeds groter, naarmate hij duidelijker de vrijheidstendenz predikt. Dat dan een onzer christelijke Schrijfsters, die door haar vroegere boeken een gemakkelijk toegang heeft tot den christelijken lezerskring, daartegen haar getuigenis doet uitgaan in den vorm van een moraliseerend verhaal, is alleszins verblijdend en geeft naar recht op waardering en erkentelijkheid.

Intusschen, met haar beschouwingen te geven in de omkleeding van een roman, heeft de Schrijfster een tweede taak op zich genomen, naast die van het noodzakelijk getuigen, n.l. een bijdrage te leveren tot de christelijke romankunst. Zoo, als het voor ons ligt, is „Gouden Teugels“ een christelijke roman. En dus hebben we, uitgaande van een gerechtsaardige waardering voor de bedoeling van het boek, ons te stellen voor de vraag, in hoeverre het alszoodanig is geslaagd.

Om die vraag te beantwoorden dienen we de hoofdlijn van het verhaal te bezien.

Simsha, de vrouw van Mr. Mark van Werve, is drie jaar in Davos geweest wegens ziekte. Haar man heeft haar herhaaldelijk bezocht, de kinderen hebben haar telkens geschreven, ze kan dus van het leven thuis goed op de hoogte zijn. Desondanks begript ze van de gezinsverhoudingen niets, als ze, genezen, weer thuis komt. Ieder heeft daar zijn eigen leven, waar de anderen buiten staan en waaraan met name Simsha geheel vreemd is. Haar huiskunst is dan ook voor niemand een reden tot bijzondere blijdschap, uitgezonderd misschien voor Daan, den door de anderen niet begrepen zoon des huizes. Vooral is de oudste dochter, Elisabeth, veranderd. De associë van Simsha's man, een jonge dame, Mr. Rudi van Renneberg, heeft het gezin bestuurd tijdens de afwezigheid der moeder en haar inzichten hebben daar den levensloop geheel veranderd. Het huishouden is op veel grooter voet gekomen en dus veel duurder geworden, en de kinderen, met name Elisabeth, hebben zich een groote mate van vrijheid verworven. Dure kleeren en allerlei vormen van uitgaan en genot zijn hun een behoefte geworden en hetgeen daartoe meer noodig was dan de vader geven wilde of kon, werd door Rudi betaald.

Scherp en duidelijk teekent de Schrijfster deze teugelloosheid als type van gemoderniseerd levensinzicht.

Simsha, die zoo haar gezin terugvindt, probeert aanstands de gewenschte hervorming aan te brengen, maar spoedig ziet ze, dat ze machteloos is. Rudi is voor haar man een onmisbare steun geworden en de kinderen hebben zich aan den nieuwen levensloop gewend; Rudi's niet opzettelijk uitgeoefende invloed overheerscht de hare. Zelfs haar man is veranderd. Hij is hoffelijk en vriendelijk, maar de oude hartelijkheid is weg, en ook bij de kinderen vindt ze niet de liefde, die ze verwacht had. Verdrietig en teleurgesteld, geeft Simsha dan haar pogingen tot verbetering op; ze neemt een afwachtende houding aan, biddend, dat verandering moge komen.

Dat gebeurt eerst als Elisabeth (die zich buiten de voorkennis van haar ouders om met een niets-nuttig Engelschman heeft verloofd) bij een auto-ongeluk wordt gewond (haar verloofde wordt op slag gedood). Simsha verpleegt haar en vindt dan gelegenheid veel met haar te praten.

Opnieuw echter dreigt de verandering verstoord te worden, als de dokter een verblijf in het buitenland voor Elisabeth noodig oordeelt en Rudi haar wil vergezellen. Simsha is daar ernstig op tegen, maar ze zou het niet hebben kunnen verhinderen, als niet te rechter tijd een rijke Amerikaan, dien zij te Davos heeft leeren kennen, was, komen opdagen. Hij, Mr. Shipton, neemt nu de dochter onder zijn geleide en Rudi blijft thuis. Maar daarmee blijft ook haar invloed. Eerst als de verhouding tot haar „chef“ te vriendschappelijk wordt, gaat ze weg, eigener beweging. Ze maakt haar testament (waarin ze Elisabeth als haar erfgenamt aanwijst) en reist naar Zwitserland.

In Chamonix loopt ze toevallig een kerk binnen en hoort een preek, die haar ontroert. Ze koopt

een Bijbel, waarin ze vele plaatsen aanstreeft. Een paar dagen later gaat ze op een bergtocht en valt in een ravijn. Voor ze sterft heeft ze echter nog gelegenheid op een papertje te schrijven, dat ze is gevallen. Een brief aan den Amerikaan, op het lijk gevonden, noemt een tekst, die Rudi's bekeering vermeldt. Shipton zorgt nu voor de begrafenis en zendt berichten, met een foto van het graf naar Mark van Werve. Deze gebeurtenis brengt hem weer nader tot zijn vrouw en nu komt verder alles in orde. Elisabeth, in Zuid-Frankrijk bij een domineesfamilie gelooft, verandert volkomen en verlooft zich, met goedvinden van haar ouders, met een zeer sympathieken jongen, Mark en Simsha vinden hun oude liefde terug, tegenstanders van de familie worden vrienden en k men door hun invloed tot betere gedachten en dat alles, omdat Simsha de gouden teugels van geduldig afwachten, bidden en worstelen in de hand genomen en gehouden heeft.

Voorzover van een zoo gecompliceerd verhaal als dit een inhoudsopgave in kort bestek mogelijk is, is dit zoo ongeveer de geschiedenis, die in den roman wordt bewerkt.

De boven aangegeven bedoeling komt daarin duidelijk genoeg naar voren en, nog eens, dat geeft alle recht op waardeering. Maar vragen we nu nog eens of en in hoeverre het als christelijke roman geslaagd is, dan moet o.i. het antwoord luiden dat aan die bedoeling de waarde van het boek in dat opzicht is ten offer gevallen. En dat juist door de factoren, die we in het vorige artikel hebben genoemd, als de gevaren, waaraan de christelijke romankunst bloot staat: een zekere opzettelijkheid, een te-dik-en-boven-op-leggen, een zoeken van kracht in de breedte. Want een gansche reeks van toevalligheden moeten telkens weer de schakels vormen, die de deelen onderling verbinden; allerlei onwaarschijnlijkheden, die hun culminatie vinden in het briefje van Rudi, als ze gevallen is, moeten de belemmeringen uit den weg ruimen en in de gemakkelijke bekeering van schier alle optredende figuren worden de vele conflicten zonder eenige moeilijkheid opgelost.

Dit alles nu moge aan de bedoeling van het boek ten goede komen en de tendenz verscherpen, aan de literaire waarde doet het ongetwijfeld schade. Want, in het vorige artikel hebben we zulks in 't algemeen beloofd, dergelijke effecten, hoe goed en sympathiek ook bedoeld, breken de kracht van den roman als proeve van christelijke romankunst. 't Boek wordt een christelijk verhaal, waarin alles goed afloopt, in plaats van een christelijke roman, dat is, uiting van christelijke kunst, die tegenover moderne, wel literaire romans over deze stof, tegenwicht kan zijn. Vooral ook omdat het sterk en goed is in de demonstratie van het verkeerde, maar onbevredigend en slap in wat het wezen van een christelijke literaire roman zou moeten zijn, mist het de betekenis, die het alszoodanig kon hebben. Minder tendentieuus gemaakt, zou het literair veel en veel beter zijn geweest. Nu blijft die betekenis beperkt tot die van een boeiend christelijk verhaal met moraliseerende strekking.

C. T.

HET BOEK VAN DE WEEK.

Historie en Cultuur van het Noorderlandsche Volk. Proeve van moderne geschiedschrijving, door Dr. T. H. Fischer, „De Spiegel“, Uitgeverij, Amsterdam, MCMXXVII.

„Elk syn tyd“, — zoo is de spreuk, die met haar fraaie letters het titelblad van dit werk versiert en — zijn gedachte, zijn inhoud, zijn redeneermethode, typeert.

„Elk zijn tyd“, zoo heet het hier.

„De gangen der eeuw zijn Zijne“, zoo zegt, zoo zingt een andere stem.

En dat is de stem der profetie, der Godsopenbaring.

De stem van een, die met God is getreden op Zijne hoogten.

* * *

Het is gevaarlijk, op ornamenten van titelpagina's af te gaan, als men een werk beoordeelen moet of zelfs maar inleiden.

Het geval wil echter, dat de „Voorrede“ een prachtige commentaar levert op de spreuk van daareven.

De auteur van dit werk is zich er ter dege van bewust, dat hij een knuppel werpt in een vaderlandsch boenderhok. Hij zegt zelf: „Hier wordt voor het eerst“ (spatiëring van mij, K. S. een eerlijke poging gedaan, om de geschiedenis van Nederland in modernen, kultureelen geest te behandelen, eenvoudig en aanschouwelijk“.

Hoe de schrijver zich verhaalt tegenover de dieperliggende vragen van levens- en wereldbeschouwing, die aan alle geschiedbeschrijving moeten vooraf gaan? Deze zin zegt er iets van: „De geschiedenis van een volk kan niet in al hare deelen gelijkmatig behandeld worden. Naarmate de ontwikkeling vordert, geraken de menschen meer en meer in de macht der omstandigheden. De mensch als soort, wel is waar, wordt hun de haas“.

¹⁾ Drg. J. H. Kok, Kampen.

Hoe kwestie bouw is het wel redene: „De den aan oitbreid tegenwo roeien als ind Onze vi den, br desnood gewoond den on is str takken Zoo pet Maar zehor lijke l vrijh ken van riker d Hoe dat Ned en dat plan t king al landsch in het b niet als cult her delpunt beschrij la het de kultu nationa

Wie verwach landsch gezieht al ligge nen ree in strijd wel deg verhoud en were Maar ook der te make dezen n „Wat of die ik ho Krypt ten slo de wa Eerst Want Daarn Want Maar de vrijz verdraa die met en die in te d slechts sche en denis o isme“ graalleg geeft de naam i in de banen j Met ver schouwe lieken g men zo het Cal dogna, weer di die alle calvinist Maar w in 't gel zich De lijk was namen den libe de; zuiv verwant Verwant getrokke alle sch Elk Dat is d Roomscl zichzelf den aar Elk drukking ziet en

rept. Een
recht en
ze echter
gaven, dat
rikaan, op
die Badi's
de be-
to van het
geheerhuis
n nu komt
d-Frankrijk
indert vol-
van haar
gen, Mark
rug, tegen
en k men
n dat alles,
redelijk af-
d genomen

rd verhaal
k mogelijk
die in den
dairin du-
dat geeft
we nu nog
ijke roman
inden dat
boek in dat
ist door de
hebben ge-
estelijke ro-
ettelijkheid,
van kracht
s van toes-
hakels vor-
en; allerlei
atie vinden
is moeten
en in de
optredende
der eenige

ag van het
verschillen
engewijfeld
hebben we
ke effecten,
breken de
christelijke
istelijk ver-
ats van een
christelijke
aire romans
Vooral ook
stratie van
slap in wat
roman zou
het als zoo
is gemaakt,
gewoest. Nu
een boeiend
e strekking
C. T.

an het Ne-
van modern
T. H. Fischer,
Amsterdam.

uk, die met
it werk ver-
l, zijn rede-

oo zegt, zoo

r Godsopen-

getreden op

titelpagina's
deelen moet

orrede" een
spreuk van

er ter deg-
ept in een

„Hier wordt
mij, K. S.,
geschiedenis
den geest te
velijk"

egenover de
en werlfte
hrjving mo-
ts van: „De
in al hare
Naarmate de
nchen meer
digheden
aar, wordt

Hoe hij zich verhoudt tegenover de belangrijke kwestie van natuur en geest, van onder- en bovenbouw in de menselijke saamleving (zoals men het wel abusievelijk heeft genoemd) blijkt uit deze redeneering:

„De oudste bewoners dezer gewesten kampeerden aan den rand der bosschen, die voor hun uitbreiding een onoverkomelijk beletsel waren; de tegenwoordige bewoners vervaardigen bosschen of roeien ze uit, al naar hun lust. Maar de mensch als individu profiteert daar slechts matig van. Onze voorouders gingen op jacht waarheen ze wilden, braken takken af, legden vuren aan en velden desnoods bosschen. Hun nageslacht mag het bosch gewoonlyk niet betreden zonder een kaart van den opzichter, en loopen tusschen de voetpaden is streng verboden, om van het afbreken van takken of het aanleggen van vuren maar te zwijgen. Zoo perst men ons leven in een steeds enger gaas. Maar uit nood en pijn wordt de geest geboren. Gelijkelijk met onze lichamelijke beperking wast onze geestelijke vrijheid. De geschiedenis van het ontwaken van het hooger bewustzijn is oneindig belangrijker dan die van ruzie en brutaal egoïsme."

Hoe de schrijver zich verhoudt tot de gedachte, dat Nederland een eigen taak en plaats heeft en dat in het Nederlandsche volk zich een eigen plan Gods realiseert, kan men uit deze opmerking afleiden: „De geschiedenis van het Nederlandsche volk, economisch en cultureel wonend in het hart der West-Europese wereld, laat zich niet als een zelfstandigheid behandelen. Ons land valt herhaaldelijk binnen cirkels, waarvan het middelst elders ligt. Een rationeele geschiedbeschrijving heeft daarmede rekening te houden. In het aannemen of afwijzen der zich aanbieden de culturelementen teekent zich dan vanzelf het nationaal karakter tegen de omgeving af."

* * *

Wie dit alles leest, zal van dezen auteur niet verwachten, dat hij de geschiedenis van het Nederlandsche volk bezien wil of kan uit een bepaald gezichtshoek. Hij ruikt hier een z.g. neutraliteit, al liggen in de enkele hier boven afgedrukte zinnen reeds even zooveel uitspraken, die volmaakt in strijd zijn met de neutraliteitsgedachte, en die wel degelijk een bepaalde, met name te noemen verhouding tegenover de vraagstukken van leven en wereld verraden.

Maar als om om allen twijfel uit te bannen, en ook deze beide beweringen van daareven waar te maken, eindigt de auteur zijn voorrede met dezen merkwaardigen volzin:

„Wat mijn persoonlijke opvattingen betreft" (als die niet reeds lang duidelijk waren! K. S., ik hoop, dat men mij eerst zal houden voor Krypto-katholiek, dan voor Calvinist, en ten slotte voor vrijzinnig. Het laatste is de waarheid").

Eerst schijnbaar katholiek.

Want: „elk syn tydt".

Daarna: schijnbaar calvinist.

Want: „elk syn tydt".

Maar ten slotte wezenlijk vrijzinnig. Want de vrijzinnige heeft reeds lang den eerepalm der verdraagzaamheid voor zich opgeëischt. Hij is het, die met zijn ruim gezicht alle kanten uit kan zien, en die in elke richting, in elke strooming weet in te dringen met begrijpende liefde, zoodat hij slechts zich kan „inleven" in de cultuurhistorische en godsdienstige bewegingen, die de geschiedenis ons doet aanschouwen. Heeft het „katholicisme" zijn eeuw (heiligen, Maria, priesterschare, graallegenden, kraistochten, Christus-erotiek), dan geeft de ware vrijzinnige dat katholicisme een naam naar zijn aard en elk verschijnsel, waar in de „katholieke" geest zich kenbaar maakt en banen breekt, krijgt een naam naar zijn aard. Met verstand en liefde dringt dan de vrijzinnige schouwer in de voortbrengselen van den „katholieken geest" in en weet zoo goed te begrijpen, dat men zou denken: hij is zeker „katholiek". Krijgt het Calvinisme zijn tijd (beeldenstorm, reformatie, dogma, kerkreformatie, synode, leer), dan is daar weer diezelfde zuivere „aanvoeling" en taxatie, die alles een naam geeft naar zijn aard, en weer calvinist schijnt, zoo zuiver wordt alles ontleed. Maar wie nu meenen mocht, dat dus de auteur in 't geheim roomsch of calvinist is, die vergist zich. De vrijzinnige geest is in hem. Want eigenlijk was Adam, die aan de scheppingswonderen namen gaf naar hun aard, het oer-type van den liberalen mensch: begrijpende, indringende liefde; zuivere taxatie; eerlijke dietic; en daarbij innige verwantschap met al wat om en naast hem leeft. Verwantschap n.l. met den dieperen, zuiveren, afgetrokken schoonheids- en levensdrang, die in alle schepselen, hoezeer onderscheiden, is.

Elk syn plaats. Maar één omvat hen allen. Dat is dienamen geeft naar den aard aan alle ding. Roomsche en Dordtsche geven slechts namen aan zichzelf met liefde, en dan... niet eens naar den aard.

Elk syn tydt. Maar één is de „ziener" — uitdrukking van den schrijver — die ze samen overziet en het wezen ervan verstaat.

* * *

Het spreekt vanzelf, dat een boek als hier voor ons ligt, voor ons volmaakt onbruikbaar is.

Het vraagt dan ook de aandacht als teeken des tijds. Het vraagt die aandacht niet zoozeer om zijn inhoud, als wel om het feit van zijn bestaan.

Neen, die inhoud is niet, zooals wij dien zouden willen. Over heel het boek hangt een malheid, die vermoed. Deze Adam zingt de namen der dieren niet, maar kweelt ze. Het is alles even bleek en aristocratisch. Maar profetisch volstrekt niet; het woord „ziener" is geen naam „naar den aard". De beeldenstorm wordt tegen misverstand verdedigd, doch het anarchisme ook („vrucht van maatschappelijke bijzandheid". Als 't niet erger is...). Elke poging tot critiek matigt zich in haar zoeken naar den algemeenen achtergrond, waaruit het gecritiseerde verschijnsel toch weer opkomt; dus wordt de blaam toch weer een lof, omdat de auteur de antithese nergens ziet en van een geest uit den afgrond niet weet. Het anarchisme, een „blind voortdollen", leest ge. En ge denkt: het wordt meenens! Maar het valt mee: het is „een blind voortdollen op den weg, door Rousseau ingeslagen", en Rousseau staat niet tegenover Calvijn in den wortel. Die weg, door Rousseau ingeslagen, is „trouwen", „door de geheele linkerzijde nooit geheel verlaten", zegt de auteur, en het anarchisme krijgt weer een ondentelike plaats. En wat is dan die door Rousseau gewezen en door de linkerzijde nooit verlaten weg?

Luister goed naar de zachtmoedige patriarchale namen-naar-den-aard gevende wijsheid: die weg van Rousseau is: „het vertrouwen in den mensch". Dit laatste niet in tegenstelling met: vertrouwen op God; want een contrast als in Zondag 34 staat (afgedrukt tegenover ware religie) is hier onbekend. Neen het is vertrouwen „zonder correctief". „Vertrouwen in den mensch; doch zonder het correctief: oppassen voor degenen, die het vertrouwen niet verdienen". Zie hier nu het anarchisme.

Na zooveel goedmoedige malheid en bleekheid „doet het" niet meer ontstellend „aan", dat het communisme heet: „theoretisch een extreem burgerlijk Rationalisme"; noch, dat de coalitie, toen zij haar leven ophief van een staat, geregeerd volgens christelijke beginselen, zich schuldig maakte aan kiezersmisleiding.

Dit laatste staat in dat deel van het boek, waarin de auteur als vrijzinnige moet blijken.

Inderdaad.

Niemand zal hem nu nog verdenken van roomsche of calvinistische neigingen.

Maar het is wel merkwaardig. De begrijpende liefde schijnt zich wel te vermeien met wat roomsch en calvinistisch is en daartoe dood is, doch niet met wat denzelfden naam nog voert in het leven van vandaag.

* * *

Men moet niet te spoedig kwaad worden. Want de saeculariseering van kerk en christendom in elke periode, die de kerk doen overheerschen, maakt ook begrijpelijk, dat de vrijzinnige geest verwantschap voelt. De antithese is vaak verdood; en daarom kan de hedendaagsche synthesefantast zich meermalen aan een tijdbeeld van vervlogen dagen te goed doen.

Maar dat hij ze niet ziet — dat is ten slotte weer de kwestie van geloof of ongeloof.

Het is met Nederland als met Israël en zijn worsteling met de Baals: men kan de feiten van een bepaalde periode zien, groepeeren, ordenen. Maar dan begint het pas. De een zegt: de baalsdienst is afval, de ander zegt: ik zie ontwikkeling. Het is de vraag maar, of men achter de feiten een openbaringsfeit stelt, of men God als Openbaringsgod in de geschiedenis werkzaam ziet, ja, dan neen.

En daar komen we terecht bij wat me er toe bracht, dit boek te kiezen voor deze rubriek.

Ten slotte (zoo zegt men meestal, als men begint aan dezen kant; maar het moet straks worden: niet ten slotte, doch: om te beginnen!) — geschiedbeschrijving, ook cultuurhistorische, is een vraag van geloof of ongeloof. Hoe knapper een werk als het hierboven genoemde zou geschreven worden, hoe gevaarlijker het zou wezen. Want het uitgangspunt deugt niet. Voor ons, die gelooven, kan deze auteur geen namen geven „naar den aard". Want hij ziet ontwikkeling, waar wij afval constateeren. Hij verwaarloost niet alleen zijn eigen factoren (b.v. in de toch wel wat al te pover gestelde contrasten tusschen den man-aan-den-rand-van-het-bosch van de oer-tijden en ons geslacht, dat telkens stuit op: Verboden toegang, art. 471, Wetboek van Strafrecht), doch hij verwaarloost vooral den eenigen factor, die ontdekt moet zijn en in rekening gebracht om de geschiedenisbeschrijving te doen gelukken: dat is God, gekend in de openbaring, God, Wiens doel en raad af te leiden is niet uit de feiten zelf (ook de christelijke, ook de gereformeerde geschiedbeschrijver heeft minstens evenveel moeilijkheden en vraagtekens als de andere; ja hij heeft er veel meer), doch Wiens werk gekend wordt uit het openbaringswoord: en die zóó ons dwingt, beveelt, met die kennis tot de natuur en de geschiedenis te gaan.

Och neen — uit de geschiedenis lezen we ook niet af met het gemak van een schooljongen, die de cijfers, de getallen, de verhoudingen leest van het telraam. Heeft de Heere niet Israël verlost uit Egypte, de Syriërs uit Kir, de Filistijnen uit Kattor? (Amos). Maar juist omdat de moeilijkheid pas begint en eerst GEZIEN WORDT als men uitgaat van de antithese, van de gereformeerde belijdenis, juist omdat men pas grootsech werk leveren kan, als men uitgaat van de gereformeerde belijdenis omtrent Gods raad en daad, omtrent Zijn verkiezing en verwerping, Zijn voorzienigheid en welbehagen, juist daarom is een boek als van dezen auteur één doorlopende vermaning: — Steunt de Vrije Universiteit.

Want onze geschiedvorschijng vraagt allereerst gelovige menschen, die het wagen durven met de stelling niet zoozeer van een naar Nederland getransporteerd Israël Gods, doch wel met de stelling van een in Nederland zich openbarende God van Israël. Een God, die verkiest en verwerpt, die leven wekt en den dood tot bezoldiging stelt, en die alle cultuurworsteling laat zien uit den religieuze strijd tusschen slangen- en vrouwenzaad. Een God, die ook algemeene openbaring geeft in de geschiedenis, doch die deze slechts laat vinden en beschrijven „naar den aard", door wie in den tweeden Adam en in het van Hem sprekend Boek heeft gevonden en beleiden de bijzondere openbaring gegeven van boven, werkende beneden, tot aan de voleinding der wereld. Een boek als dit roept om de Universiteit, waar men de wedergehoorte geloof, en den Logos ziet, ook, vóór al, als vleeschgeworden.

K. S.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Beschouwingen over een Overzicht.

I.

Ieder jaar houdt Ds Job. Rauws, zendingsdirecteur bij de genootschapszending te Oegstgeest, op de Alg. Ned. Zend. Conf. een referaat: „Overzicht van het zendingswerk in Ned. Oost- en West-Indië". Gewoonte was, dat hij dit referaat daarna liet plaatsen in de „Mededeelingen"; het vorig jaar deelde de „Macedoniër" ook in deze gunst. Dit jaar echter werd zijn overzicht vóór het houden der Conferentie aan de leden toegezonden, waardoor het niet meer noodig was het in zijn geheel voor te lezen, en tevens het stellen van vragen en het maken van opmerkingen vergemakkelijkt werd.

Ds Rauws is in dezen der zake kundig. Jarenlang zit hij reeds in de zendingsdirectie, en is alzoo uitmendend op de hoogte met de verschillende zendingsverenigingen. Bovendien blijkt, dat hij ook in onze zending geen vreemdeling is; mocht vroeger wellicht in zijn overzichten de zending der Ger. Kerken niet altijd op een wijze beoordeeld zijn geworden, die wij billijk achten, in de laatste jaren valt niet anders dan te roemen; en wij zijn Ds Rauws ten zeerste dankbaar voor de manier, waarop hij dezen onzen zendingsarbeid in het groote geheel weet in te lassen.

Het loont de moeite ditmaal eens zijn overzicht van nabij te bezien.

Onder het opschrift: „Midden-Java ten Z." begint hij met de opmerking:

„De sterke decentralisatie, die de zending der Gereformeerde kerken kenmerkt, maakt het moeilijk een algemeen overzicht te verkrijgen van den arbeid op de verschillende posten van Midden-Java. Hoe uitmendend het Gereformeerde Zendingsblad ook gereedigd wordt, het blijft moeilijk uit de verspreid liggende artikelen een overzicht van 'het geheel op te bouwen, vooral omdat van enkele ressorten de gegevens grootendeels of geheel ontbreken. In het handboek van Ds Pol heeft men een overzicht van de geschiedenis en van den stand van het werk, toen dat boek verscheen. Zou het geen aanbeveling verdienen, dat jaarlijks in een artikel in de „Macedoniër" of „Zendingsblad" een beknopt overzicht van alle posten, ten vervoelge op dat boek, gegeven werd?"

Ds Rauws wijst hier op een zelfde moeilijkheid de aandacht, waarover wij ook een paar jaar geleden schreven. Wij hebben toen den voorslag gedaan, de zendende kerken te verzoeken om de drie jaar bij de Synode of bij de Gen. Deputaten een kort overzicht in te dienen van hun terreinen. Daar de Acta, waarin het Zendingsrapport zal voorkomen, nog niet verschenen zijn, weten wij niet, of de moeilijkheid is ondervangen, waarvan nu ook Ds Rauws spreekt.

Dat Ds Rauws klagen moet, dat de gegevens van enkele ressorten grootendeels of geheel ontbreken, zal wel daaraan liggen, dat sommige zendende kerken een eigen zendingsblad hebben, en dus het Zendingsblad over die terreinen niet genoegzaam meer inlicht. Als Ds Rauws zich deze blaadjes toegezonden zag, zou de onvolledigheid zeker voor een deel een einde nemen.

Daar de statistiek, waaraan Ds Rauws zijn gegevens ontleent, in het Zendingsblad heeft gestaan, gaan wij hierop niet verder in. Alleen willen wij nog eens herinneren aan den zich uitbreidenden colportage-arbeid. Er zijn 42 inlandische colporteurs